

La Jangada

Robert Pourvoyeur

Het begrip “eiland” is een van de dringendste dwanggedachten, waarvan men er zoveel terugvindt in het werk van Jules Verne. Dit voer voor psychoanalysten en structuralisten zou trouwens mijn inziens wel een van de sterkste hypnotiserende onder de regelmatig terugkerende archetypische beelden van de schrijver kunnen zijn. Overal dagen er eilanden op in de geschriften van Verne, hetzij onder de vorm van robinsonades, hetzij gewoon in de normale functie van een eiland, hetzij nog onder die van het eiland als vervoermiddel. Ik behoor tot diegenen die geloven dat de kleine Jules danig onder de indruk moet geweest zijn van de “île Feydeau” waarop hij geboren werd. In die tijd was men nog sterk het “eilandkarakter” bewust van wat thans opgeslorpt is door de stad, en nu ermee verbonden is door het dempen van de twee rivierarmen die vroeger de scheiding vormden met het “vasteland”; thans merkt men er praktisch niets meer van maar toen wel. En de kleine Jules moet toch enkele keren gedroomd hebben, dat het eiland, tijdens een toernacht, zich losmaakte en als een heel groot schip zou gaan drijven op de Loire, in de richting van de zee. De basisidee van *Le Pays des Fourrures* is toch die van een ijsblok gecamoufleerd in drijvend eiland en *l'île à Hélice* is een ander eiland; er zijn er nog andere... Die jangada waarmee hij zijn helden mijlen op de Amazone-rivier laat reizen, is weer eens een van de hyperknusse, paradoxale voertuigen, waar alle comfort heerst – of tenminste een bepaalde soort – dat uiteindelijk zal uiteenvallen in zijn verkoopbare onderdelen: boomstammen. Zoals in de Nautilus of op het Stoomhuis, wordt er niet omgekeken naar enige onwaarschijnlijkheid om het grootste raffinement te doen heersen in de drijvende fazenda, deze reusachtige hoeve – of zelfs dorp – die een kommerloze reis bezorgt aan de familie Garral.

Een reis dus, nogmaals. Verne is toch de uitvinder van de geografische roman, niet van de sciencefiction (en indien wel, toch zo weinig). Hij zegt het zelf over deze roman terwijl hij hem schrijft: het gaat opnieuw om een reis, maar deze keer heb ik ze met heel speciale ingrediënten gekruid, en ze heel precies integreren in de structuur van een reisverhaal bezorgt mij heel wat werk.

Vernianen hebben *La Jangada* een “spannend” boek genoemd en een van hen heeft ooit geschreven, dat hetgeen hem vooral boeide in dit specifiek werk de beschrijving was van landschappen, fauna en flora, kleurschakeringen in het rivierwater, en nog andere bestanddelen van het décor. Ik ben eerder geneigd te onderstrepen, dat Verne een uitdaging aanvaard heeft, door slechts bij het einde van het eerste deel het eigenlijke drama los te ketenen: een in Brazilië onrechtvaardig veroordeelde man, Dacosta, vlucht naar Peru, waar hij een nieuw bestaan opbouwt, weelde en aanzien verwerft en een familie sticht. Hij beslist naar zijn geboorteland terug te varen op een jangada, een gecoördineerd, gevelde bomen-conglomeraat, om er eerherstel te bekomen. Hij wordt aangegeven door Torres, een man die vruchteloos geprobeerd heeft, hem te chanteren en dit op het ogenblik dat de rechter die hem gunstig gezind was, schielijk overlijdt. Een cryptogram in het bezit van de ondertussen gedode Torres bevat het bewijs van de onschuld van Dacosta. Het document blijft onleesbaar en het wordt een spannende wedloop tussen de naderende termijn van Dacosta’s terechtstelling en het vinden van de oplossing van het cryptogram...

Het tweede deel bevat verschillende hoofdstukken gewijd aan de uiteraard saaie beschrijving van de crypteringstechnieken, die nochtans een bijna ondraaglijke spanning bij de lezer doen ontstaan. Aan de andere kant hangt in het eerste deel, waar weinig of niets gebeurt, toch een sombere, onheilspellende atmosfeer, die wars van de schitterende kleuren van de plantengroei en het veelkleurig wemelen van vele soorten vogels, voor een vreemde, drukkende omgeving zorgen. Trouwens, al gebeurt er niets, kleine, onbeduidende voorvalletjes of dreigende gevaren worden zodanig beschreven, dat men aan de indruk niet ontkomt, dat de idylle in een oogwenk kan omslaan in een totale catastrofe.

*
* *

Maar essentieel blijft *La Jangada* de roman van een introverte Verne, die nooit zo goed als hier zijn ware gelaat van gesloten, inwendig verscheurde, ongeruste, gespleten man toont. De roman van het cryptogram! Men weet dat hij tijdens zijn leven duizenden logogriefen, letterraadsels, “mots carrés” en geheimschriften samengesteld heeft, waarvan hij een groot deel voor zijn dood zou vernietigd hebben.

In de vijftiger en zestiger jaren van vorige eeuw, waarschijnlijk rond de vijftigste verjaring van Verne's dood (1955), werd in groeiende mate de aandacht getrokken op de meer dan normaal bij Verne voorkomende geheime boodschappen (*Sandorf*, *Middelpunt der Aarde*, *Kapitein Grant*, *Edom*, enz.) en woord- of letterspelen, zoals in *La Jangada*.

Parallel hiermee werd onderstreept hoe uitzonderlijk groter de invloed van Edgar Poe in deze roman is. Poe werd in het Frans uitgegeven door Hetzel, die ook Verne uitgaf. Deze laatste had reeds (in 1864) een studie over de grote Amerikaan gepubliceerd. Hij zal een vervolg op een roman van Poe publiceren, en zich door hem laten inspireren in sommige van zijn beroemdste romans (*Om de wereld in 80 dagen*). Maar in *La Jangada*, is Poe alomtegenwoordig: het decrypteren van de mysterieuze tekst is rechtstreeks geïnspireerd door *The Gold Bug* en hierbij wordt uitdrukkelijk Poe genoemd; de aap die aan Torres het kostbare document ontfutselt is verwant met de orang-oetan van *The Murders in the Rue Morgue*; het naar de wateroppervlakte stijgende lijk van Torres door een kanonschot en het wankelen van de watermassa door geluid is reeds beschreven in *The Mystery of Marie Rogêt*.

Het cryptogram van *La Jangada* is van een bijzondere “taaie” soort. Elders in het verniaans proza, vindt men cryptogrammen die met een bijzonder venijnige “kronkel” moeilijker, zoniet ondoordringbaar gemaakt worden. Aldus wordt de boodschap van Saknussem nog eens lekker extra omgedraaid. De boodschap van kapitein Grant is door zeewater hier en daar onleesbaar geworden. Om de boodschap in *Sandorf* te lezen moet men over een raster beschikken. In *La Jangada* vertegenwoordigt elke letter van het cryptogram niet steeds dezelfde waarde (de “echte”) maar heeft een “evoluerende” betekenis. De “sleutel” wordt gegeven door de vergelijking van de laatste letters van het geschrift met de letters van de naam Ortega, die hen tenslotte toch, maar providentieel medegeedeeld wordt – en die de naam van de echte moordenaar is.

Verne was overtuigd dat hij een bijzonder ingewikkelde methode uitgedacht had, die door niemand “gekraakt” kon worden. Hij was dan ook verontwaardigd, toen bleek dat een student van “Polytechnique” de oplossing gevonden had, vooraleer de roman in pre-originele editie in het *Magasin d'éducation et de récréation* volledig gepubliceerd was. Voor hem moest het geheim uitgelekt zijn, in de drukkerij of zo. Hij ontmoette de vernuftige student en moest zich wel gewonnen geven ...

Mag ik op mijn beurt, roet in het eten gooien?

Verne is enorm vertaald geweest; in feite is hij een van de 4 of 5 meest vertaalde auteurs ter wereld. Welnu, al die letter- en woordspelen “werken” slechts ... in het Frans! Een voorbeeld: Robur, in hoofdstuk I van *Robur de Veroveraar*, beëindigt zijn tussenkomst met een scheldwoord: Amerikanen danken hun naam aan de voornaam van de Italiaanse ontdekkingsreiziger Amerigo Vespucci; welnu ze zouden de familienaam van een andere ontdekkingsreiziger, nl. Henry Cabot moeten dragen, hetgeen in het Frans “cabotins” (dit is “slecht acteur” of “aansteller”) wordt ... Probeer dit eens te vertalen: het wordt niets.

Welnu, de taal van het cryptogram is niet Portugees, hetgeen logisch zou zijn ... maar Frans!! Conventie, zal men terecht beweren; maar dat moest toch gezegd worden, vooral in het geval van een zo veelvuldig vertaald auteur als Verne.

Daar waar Cornelis Helling terecht vooral de aandacht had willen trekken op de sporen van Poe in *La Jangada* – voor hem is deze roman de meest “poe-ëske” van alle Verne teksten (?) – hebben recentere auteurs, even terecht, gewezen op het feit dat naast de hoofdbrok van het cryptogram, het in deze roman letterlijk krioelt van woordspelingen, letterspelletjes of nog cijferspelletjes.

Moré analyseert aldus het sleutelcijfer 432513, dat geconverteerd, de getallen 47, 48 en 57 geeft, dit wil zeggen de jaartallen van de 19de eeuw, waarin Verne Nantes verlaat (1847), te Parijs studeert (1848) en met Honorine trouwt (1857). O. Dumas, voorzitter van de Société J. Verne gaat verder en wijst op feiten die Moré niet kende: 1847 is het jaar van het huwelijk van Caroline en 1848, dat van Herminie, twee vrouwen op wie Verne verliefd was.

Even iets anders: vooral treffend is de romantisch episode van de liaan (“liane” in het Frans) die men in het oerwoud volgt van “van boom tot boom” op de suggestie van de lieve Lina, totdat men daar waar de liaan ophoudt, een man ontdekt die zichzelf uit wanhoop wou wurgen met de liaan en dus “la

corde au cou” (met een touw om de nek – koddige allusie in de Franse taal, op de huwelijkse toestand) gevonden werd. Met die man trouwt Lina ten slotte (Lina – liane).

Die man heet Fragoso, woord dat zonder moeite in Figaro kan omgezet worden: beide figuren oefenen het beroep van barbier uit, de een bij Verne, de andere bij Beaumarchais, Mozart en Rossini.

Torres, de naam van de boef, is direct omzetbaar in “trésor” (schat) ...

Terug naar Dumas: deze brengt de naam Minha (uitgesproken zoals in het Frans, niet in het Portugees) met Herminie (Min+h), en Lina met Caroline (zie hoger) samen; de naam van de voorbeeldige Manoël met Verne’s zoon Michel, waarmee Jules toen zware moeilijkheden had. Verder (vraagt Dumas zich af): kan “liane”, dit huwelijkssymbool, niet met de familienaam van Verne’s vrouw, Honorine de Viane, in verband gebracht worden?

Dumas vraagt zich tenslotte af of *La Jangada*, als woord met een typische treffende, dwingend ritme, niet verband houdt met “Dugazon”, de technische term voor de rollen op het toneel vertolkt door het meisje dat zoon Michel ontvoerde, om met haar te trouwen en van wie hij later bovendien zou scheiden tot grote ergernis van vader Jules ... Dit zou uitleggen waarom de schrijver het woord uiteindelijk koos als titel voor zijn roman...

Het schijnt overigens dat een “jangada” helemaal niet een trein van boomstammen is, maar een vlot met een driehoekig zeil ... Heb ik niet gecontroleerd, maar dat zou wel vreemd zijn als vergissing bij een schepenspecialist als Jules ...

*
*   *   *

Tot slot, nog een losse informatie.

Een geleerde scriptie werd geschreven over *La Jangada*, door de Nederlandse hoogleraar Wieringa, voor het 36ste congres van Nederlandse filologen, te Groningen, op 9-10-11/4/1980, onder de titel “Rhetorika en ideologie – Argumentatieve strategieën in *La Jangada*”. Ik heb er een résumé van gepubliceerd in het *Bulletin* van de Société J. Verne. Het behandelt andere aspecten van *La Jangada*, dan die die behandeld worden in onderhavig artikel.

Prof. Robert Pourvoyeur
onder-voorzitter van de Société Jules Verne (Parijs)

